

PRÒLEG

Generació ₪ Ser jove en un món globalitzat

CARLES FEIXA PÀMPOLS

Catedràtic d'Antropologia Social a
la Universitat Pompeu Fabra, Barcelona

La relació entre joves i globalització és un Janus de dues cares. Per una banda, d'ençà dels anys 60, els joves han estat a l'avantguarda dels processos de globalització econòmica, tecnològica, social i sobretot cultural, i han actuat com a caçadors de tendències –*trendsetters*– dels nous usos i costums que després la societat va incorporant. Per l'altra, els joves acostumen a ser els principals beneficiaris –o més aviat, les víctimes propiciatòries– d'aquests mateixos processos de globalització, que es concreten en fenòmens com l'increment de la mobilitat, la liberalització econòmica, la precarització laboral, les migracions transnacionals, la digitalització i la uniformització cultural.

Escric aquest pròleg en un moment en què s'han produït dues notícies que exemplifiquen aquesta doble cara de la globalització (amb

efectes col·laterals a les Illes Balears). Per una banda, la companyia Thomas Cook –la primera agència de viatges de la història, creada a mitjan segle XIX– ha declarat suspensió de pagaments i ha deixat milers de viatgers atrapats als destins turístics, molts a les Illes. La massificació i democratització del turisme va ser inicialment protagonitzada per joves viatgers, que en el cas de les Balears va comportar l'arribada de minories *underground*, com els hippies a Eivissa i Formentera, però també del turisme *mainstream*, concentrat al gran parc temàtic de la diversió juvenil europea a Magaluf, i de productes híbrids com l'escena *rave* i *new-age* (l'anomenat *balearic beat*, en l'origen de la música electrònica, és una de les contribucions més originals de les Illes a l'escena global). Per altra banda, l'adolescent sueca Greta Thunberg

acaba de parlar a les Nacions Unides i ha sermonejat els dirigents mundials sobre el destí del planeta, mentre a les nostres ciutats els joves estudiants ocupen els carrers per protestar contra la sobreexplotació del planeta, el consum desfermat o la contaminació causada pels grans creuers.

Jo mateix he viscut en família recentment aquestes contradiccions provocades per una globalització desigual. A principi de setembre vaig anar de vacances a Mallorca amb la meua filla adolescent i una amiga seva. No hi tornava des de final dels 80, quan vaig anar a la boda d'una amiga mallorquina i d'un amic suís. Aquest cop vam poder volar des del minúscul aeroport de la meua ciutat –Lleida– gràcies a una companyia *low cost* i ens vam allotjar en un apartament Airbnb –un dels epítoms de la globalització. Les adolescents van voler visitar Magaluf –com que fan segon de batxillerat, tenen programat tornar-hi amb l'institut un cop s'acabi la selectivitat, un ritu de pas que també s'ha globalitzat. Però també van quedar amb amics mallorquins en un concert de rock d'un grup català al Coso, a Felanitx, mostra de l'eclosió de neofestes populars i autogestionades protagonitzades pel jovent als pobles de l'interior de Mallorca (Mateu, 2016). El fill dels nostres amics –els de la boda, que vam retrobar feliçment al cap de trenta anys– ens va parlar de les tensions que de vegades es produeixen entre els joves de Ciutat i els de la Part Forana (i també entre els joves balears i els turistes estrangers, sobretot els que viatgen a la recerca de descontrol). Però també és indubtable que

la mentalitat cosmopolita dels joves de les Illes deu molt a la internacionalització primerenca provocada pel turisme. I és que les Balears, per bé i per mal, s'han convertit en un gran laboratori per a la indústria de l'oci juvenil de masses, un dels efectes més visibles de la globalització, però també en un lloc de trobada –en una cruïlla de cultures–, com sempre ha estat aquest racó del Mediterrani.

Per reflexionar sobre les causes i els efectes d'aquests processos, en aquest pròleg proposo una reflexió entorn del concepte de Generació Blockchain o cadena de blocs (₿), que utilitzo com una metàfora de la joventut de l'era postdigital o d'Internet 3.0. Es tracta de la generació que succeeix a la Generació@ o Arrova (la joventut de l'era digital o d'Internet 1.0) i a la #Generació o Hashtag (la joventut de l'era hiperdigital o d'Internet 2.0), conceptes que he exposat en un altre lloc (Feixa, 2014). D'alguna manera, les meves reflexions enllacen amb el pròleg de l'Anuari 2018, a càrrec del meu col·lega i amic Jorge Benedicto, on reflexionava sobre la joventut a la sortida de la crisi (Benedicto, 2018).

La noció *blockchain* o cadena de blocs va ser utilitzada primer per Bitcoin el 2009, que va proposar el logo del concepte: una B que imitava el dòlar (₿). Correspon a l'anomenat web 3.0, també anomenat web semàntic, que combina *big data*, internet de les coses, intel·ligència artificial, 3D, personalització i èmfasi en les emocions (Web 3.0, 2019; Codina, 2009). La base del concepte és

que permet validar la fiabilitat d'unes dades segons la traçabilitat, sense necessitat d'una autoritat de certificació superior. Però els beneficiats no són només les persones usuàries de la moneda digital: la tecnologia *blockchain* permet crear aplicacions autònomes sense passar per intermediaris o, com diu Palacios (2019), «que tot tipus de persones creatives puguin generar valor i compartir-lo». Segons la Wikipedia, «es considera una tecnologia en la qual la "veritat" (estat fiable del sistema) és construïda, assolida i enfortida pels mateixos membres; fins i tot, en un entorn en el qual hi hagi una minoria de nodes a la xarxa amb comportament maliciós» (Cadena de datos, 2019). Això és precisament el que permet que la informació deixi de ser patrimoni de l'emissor i passi a ser resultat d'un treball col·laboratiu, descentralitzat, en línia, dut a terme per comunitats virtuals amb un alt component juvenil i lúdic (Tapscott & Tapscott, 2016).

Si apliquem els conceptes de web 3.0 i *blockchain* a la joventut d'avui, podem relacionar-ho amb el context socioeconòmic de la sortida de la crisi, la cerca de nínxols econòmics nous en les xarxes col·laboratives, l'intercanvi de serveis com alternativa a l'economia monetària, la deslocalització de les cultures juvenils i la crisi de la mateixa noció de joventut. Simplificant: els joves ja no busquen la veritat en una entitat superior, sinó en les xarxes de confiança mútua construïdes per ells i elles. Entenem per *postdigital* no la fi del digitalisme com a tecnologia o com a praxi quotidiana, sinó més aviat la superació del digitalisme com a ideologia,

amb un cert retorn a espais no tecnològics, a les comunitats primàries i de les afinitats electives. La crisi va afectar profundament la joventut i es va traduir en precarietat laboral, migracions transnacionals (de sud a nord, però també de nord a sud), retard de l'emancipació i refugi en les xarxes socials.

Per *generació postdigital* entenem la nascuda en el trànsit al nou segle, hiperconnectada des de la primera infància en les albors del nou mil·lenni, que va arribar a la preadolescència en plena crisi, va viure en la distància l'emergència dels moviments indignats i entra en la joventut coincidint amb el final oficial de la crisi, però també amb l'auge de moviments neo-conservadors, xenòfobs (i *juvenòfobs*) a escala planetària. D'altra banda, és la generació que protagonitza la renovació del moviment feminista, amb la implicació d'adolescents i joves en els moviments #NiUnaMenos i #Me-Too i en el 8M de 2018 i 2019. Així mateix, lidera l'emergència del moviment ambientalista global contra el canvi climàtic, protagonitzat per una adolescent sueca (#FridaysForFuture). En l'era postdigital, la joventut es converteix en l'edat de moda, en forma de culte per la imatge, obsessió per l'*anti-aging*, paradigma de la innovació tecnològica i de l'experimentació social. Alhora, el jovent de carn i ossos veu com es consoliden les retalles socials, educatives i laborals establertes durant la crisi; se'ls exclou de la presa de decisions i es generalitzen intents de censura o control de la xarxa amb l'excusa de combatre les *fake news*. Per contenir el risc de morir d'èxit, la joventut s'encadena en blocs

per prevenir un futur incert i genera una mena d'intel·ligència col·lectiva, com els cibernets.

Arriscant-me a ser futuròleg, intentaré deduir de la categorització anterior els trets emergents de la generació postdigital, precisant que es tracta d'una pura especulació sense suport encara en estudis empírics.

a) Generació Hashtag versus Generació Blockchain. Quan els adults hem aterrat finalment a les xarxes socials i les hem convertit en fonament de la postveritat, els adolescents i joves n'escapen i busquen altres territoris a colonitzar. Primer va ser Instagram, una xarxa social que privilegia la imatge i les emoticones. Després van començar a col·laborar en línia amb cadenes de metadades, per alliberar-se dels lligams del sistema, però també per confirmar-ne la condició precària. Un exemple significatiu del que dic és l'anomenada torre de la veritat. Es tracta de la creació per Facebook d'una unitat encarregada de vigilar les *fake news*, instal·lada a diverses plantes de la torre Agbar de Barcelona (al districte 22 @ on té la seu la meua universitat i diverses empreses audiovisuals i tecnològiques). Hi treballen centenars de joves hiperformats, però amb sous mileuristes.

b) Espai glocal versus no-lloc. El retorn globalitzat a la localitat, visualitzat en la comunitat presencial i *online* que va ocupar les places del 15M, corre el risc de transformar-se en un no-lloc. Utilitzo lliurement el concepte encunyat per Augé (1996) per designar la ubiqüitat de l'espai

juvenil, entre l'expulsió de l'espai públic, la supervisió i comercialització dels espais d'oci, la desorientació de l'hiperespai, l'anonimat dels nous centres comercials i el retorn a l'anonimat de l'habitació. La multiplicació dels espais esdevé sensació de no-lloc, perduts en el *no-man's-land* (o millor en el *no-women's-land*) d'una adolescència i joventut perllongades o eternes (que alguns anomenen *emerging adulthood* i altres *adullescència*). Alhora, la tecnologia es deslocalitza, com va posar de manifest la febre del Pokémon Go durant el 2016.

c) *Temps viral* versus *slow time*. A la sortida de la crisi i després de la ressaca dels moviments socials post 2011, es produeix l'auge d'una nova extrema dreta, però també el retorn a un temps més pausat, *slow time*, que connecta amb altres moviments que elogien la lentitud: *slow food*, *slow travel*, *slow work*, etc. D'una banda, els joves que van créixer en l'hiperdigitalisme cerquen espais lliures de tecnologia. De l'altra, incorporen plenament la tecnologia en el seu jo interior, sense el dualisme persona-màquina de generacions anteriors (que es fa ressò del dualisme judeocristià original cos-ànima). Adolescents i joves no tenen problemes per combinar espais-temps d'hiperconnexió amb espais-temps de desconexió, cronòtops hiperdigitals i cronòtops analògics. La lentitud com a entrenament de la velocitat.

d) Translocalisme versus *The wall*. La crisi dels refugiats de l'Orient Mitjà i l'Àfrica Subsahariana, la caravana de migrants centreamericans i l'auge de l'extrema dreta a escala global converteixen el translocalisme en construcció

de fronteres noves, físiques o simbòliques, normalment erigides per adults (nadius territorials i migrants digitals) per impedir el pas de joves (migrants territorials i nadius digitals). Un cas emblemàtic en són les tres eleccions o referèndums que van tenir lloc el 2016: les presidencials als Estats Units, el Brexit i l'acord de pau a Colòmbia. En els tres casos van guanyar opcions contràries al translocalisme, que cerquen erigir fronteres o tornar a un passat sense barreges, opcions amb el suport dels grans i el rebuig dels joves (contra Trump, contra el Brexit, per la pau): les velles generacions imposaven així un futur amb fronteres a les noves generacions que volien viure sense. Com succeeix amb els caminants blancs de *Joc de trons*, el Mur pretén establir clares delimitacions ètniques, de gènere o generació per superar la por a l'altre (al diferent). Però la tecnologia *blockchain*, en aquest cas, trenca les fronteres i experimenta amb no-llocs transfronterers.

e) Rizoma versus holograma. La revolució rizomàtica teoritzada per Castells (2012) no s'ha extingit, però corre el risc de transformar-se en fantasmagoria: en holograma. En uns temps en què la realitat virtual i el 4D es generalitzen, en què es pot imprimir a distància qualsevol prototip multidimensional, en què un polític empresonat participa en mítings mitjançant un holograma, la cultura juvenil sembla recrear la *Holesecció* de *Star Trek*, l'espai de la nau interestel·lar on els navegants es relaxaven amb jocs de realitat virtual, en forma d'hologrames que els transportaven a espais i temps passats o futurs, reals o imaginaris. De la mateixa manera,

la ment postdigital de la Generació Blockchain transforma les arrels del rizoma en hologrames futuristes i els converteix en caçadors de tendències –*trendsetters*– capaços de prefigurar la societat i la tecnologia del futur.

L'Anuari que els lectors tenen a les mans és un aplec de dades sobre la joventut de les Illes Balears, que potser sense saber-ho, pot servir per confirmar, refutar o precisar, des d'un observatori local privilegiat, les reflexions anteriors sobre la Generació Blockchain. La primera part és una radiografia dels principals indicadors sobre les persones joves en aquest territori, a partir del marc comparatiu facilitat per l'índex de desenvolupament juvenil del projecte «Scopio», que constitueix un intent seriós de creuar dades locals i globals. Les parts segona i tercera documenten els esforços de l'administració i la societat civil per abordar les problemàtiques juvenils, la majoria de les quals tenen causes globals. La quarta part exposa el rol de la recerca en l'exploració dels universos juvenils –del *fast leisure* a les violències de gènere, passant pel consum d'alcohol, els usos de la llengua, la formació en el lleure, el suïcidi i els plans d'ocupació. La cinquena i darrera part és el monogràfic sobre el tema d'aquest pròleg: ser jove en una societat globalitzada. Els textos inclouen un informe estadístic documentat sobre l'ecosistema vital del jovent a les Illes –de l'habitatge a l'eficiència energètica–; dos treballs sobre les dues cares de la globalització –la cara lluminosa de la mobilitat estudiantil internacional i la cara fosca de

les ciberadiccions—, i tres interessants estudis de cas qualitatius sobre els moviments socials als quals m’he referit en aquest text: el moviment neofeminista, el moviment neoambientalista i el moviment híbrid de l’ecofeminisme, tots tres liderats per joves, més exactament per adolescents, tant a escala global com en l’escena local.

Aquest Anuari, i els estudis que s’hi inclouen, s’han de llegir com una oportunitat per fer de la necessitat virtut i abordar sense por els reptes suscitats per la Generació B, perquè la globalització no els devori —no ens devori. Perquè els i les joves puguin ser amos dels seus destins. Aquest és, només i nogensmenys, l’objectiu final de les polítiques de joventut.

Bibliografia

- Augé, M. (1996). *Los no lugares*. Barcelona: Gedisa.
- Benedicto, J. (2018). «Conèixer la joventut, visibilitzar els joves». *Anuari de la Joventut de les Illes Balears 2018*. Mallorca: Institut Balear de la Joventut, p. 13-16.
- Castells, M. (2012). *Redes de indignación y esperanza*. Madrid: Alianza Editorial.
- Codina, L. (2009). «¿Web 2.0, Web 3.0 o Web Semántica? El impacto en los sistemas de información de la Web». *I Congreso Internacional de Ciberperiodismo y Web 2.0*. Bilbao.
- Feixa, C. (2016). *De la Generación@ a la #Generación: la juven-*

tud en la era digital. Barcelona: NED.

- Tapscott, D. i Tapscott, A. (2016). *La revolución blockchain*. Bilbao: Deusto.

Webgrafia

- «Cadena de bloques» (2019, 28 de febrer). *Wikipedia, La enciclopedia libre* [en línia]. <https://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Cadena_de_bloques&oldid=114277952> [Consulta: 8-3-2019].
- Mateu, M. (2016, 16 d’agost). «L’eclosió de les neofestes a l’interior de Mallorca». *Diari Ara* [en línia]. <https://www.ara.cat/estils/neofestes-Mallorca-tradicio-festa-catalunya_0_1631236897.html> [Consulta: 24-09-2019].
- Palacios, N. (2017). «Revolución de la Web 3.0. TEDxUJA!» [en línia]. <<https://www.youtube.com/watch?v=nzqrWNNr8ZY>> [Consulta: 11-3-2019].
- «Rizoma» (2018, 28 de novembre). *Wikipedia, La enciclopedia libre* [en línia]. <<https://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Rizoma&oldid=112326229>> [Consulta: 8-3-2019].
- «Web 3.0.» (2019, 20 de febrer). *Wikipedia, La enciclopedia libre* [en línia]. <https://es.wikipedia.org/w/index.php?title=Web_3.0&oldid=114096184> [Consulta: 8-3-2019].